

PÉTERFFY ÁRPÁD

AZ ERDÉLYI MAGYAR ORVOSKÉPZÉS
I. RÉSZ

Kolozsvár

Mottó: „Ha későn, ha csonkán, ha senkinek: írjad!
(Arany János)

HUNGARIAN MEDICAL TRAINING IN TRANSYLVANIA (I): KOLOZSVÁR. The pertinent text first sketches a comprehensive survey of two periods of medical training (1872–1919 and 1940–1944) of the University of Kolozsvár, detailing the infrastructural progress of the institution, student enrollment figures, the everyday functioning of medicinal and scientific activities. The author passionately outlines the circumstances of the discontinuation of the training program on two separate occasions. As supplements to the text, the biographies of four rectors (university presidents who have played important roles in the development of the institution and of medical training) are included, together with lists of the departments and leading professors that played important roles in the two periods

Erdélyben a felsőoktatás (egyetem) igénye és szükségessége, a különálló fejedelemség létrejötte a 16. sz. közepén, a reformáció idején jelentkezett. Már az első fejedelem, János Zsigmond (1540–1571) – az olasz reneszánsz kultúrán nevelkedett nagy tudású uralkodó – tervezte egy erdélyi egyetem létrehozását, de ez igen rövid életében nem sikerülhetett. Fejedelmi utódai közül elsőként Báthory István (1533–1586) Kolozsváron alapított „egyetemet” 1581-ben, majd Bethlen Gábor (1580–1629) a 17. sz. elején, Gyulafehérváron létesít akadémiát. Orvostudás nem volt ezekben az intézményekben, melyek néhány évtized után megszűntek, illetve átalakultak. Az utóbbi átköltözése után, 1662-ben jött létre Nagyenyeden a hírneves, ma is működő Bethlen Kollégium.

Az időközben a Habsburg-birodalomba bekebelezett, függetlenségét elvesztő Erdély fővárosában, Kolozsváron, Mária Terézia alapít akadémiát 1774–75-ben, mely orvosi karral is rendelkezett. A bonctan, sebészet és szülészet oktatása mellett beindult a bábaképzés is. Fölöttébb furcsa módon és nagyon sajnálatosan, a trónt öröklő II. József magyar király 1784-ben megvonta az intézmény akadémiai jellegét, és középiskolává (liceum) minősítette vissza. Ez a barátságtalan uralkodói döntés az erdélyi magyar felsőfokú (egyetemi) képzés közel egy évszázadnyi elodázását eredményezte.

A kedvezőtlen indulás után a folytatás sem sokkal rózsásabb a kétéves oktatású intézetben, mivel az ígéretések ellenére, az első évtizedben csak egyetlen tanárral rendelkezett. Laffer József, aki sebész és szülész-mester volt, egy személyben oktatta a bonc-

tant, sebészetet, szülészeti. Az 1790-es évek elején két új tanárral bővült a tanári kar. Etienne András a vegy-, ásvány-, élettant és kórtörténetet adta elő, míg a természetet Molnár János oktatta. 1798-ban Eckstein János (1761–1812) sebész-tudor lett az elhunyt Laffer tanszéki utóda, aki az intézet igazgatói feladatait is ellátta, majd 1807-ben a pesti egyetem elméleti sebészeti tanszékére nevezték ki, elsőként a kolozsvári profesz-szorok közül.

Léczfalusi Keresztes Elek orvos-sebész tudor 1809–1830 között volt a bonctan, se-bészet, szülészeti és a törvényszéki sebészet tanára. Az ő tanársága idején az 1817/18. tanévben létrejött az önálló Orvos-sebész Tanintézet (*Institutum medico-chirurgicum*), ahol kettő-, három-, majd a legvégén négyéves tanidőben sebész-mestereket és bábákat képeztek egészen a tudományegyetem 1872-ben való megalakulásáig.

Az intézet tanári karának létszáma meglehetősen lassan növekedett, és 1848-ban csak hat tanárból állt. Az 1849-es év viharai közepette a tanintézetben az oktatás ren-desen folyt, januártól július végéig, és a végzett sebész-növendékek ideiglenes oklevelet kaptak. Ezen diplomák érvényessége Erdélyre korlátozódott.

Az elbukott szabadságharcot követő önkényuralom éveiben nem egyszer léptet-tek életbe megtorló intézkedéseket, pl. Pattantyús Ábrahám Bogdánal (1817–1865) szemben, akit V. Ferdinánd király 1846-ban a „különös elméleti sebészet” és a „sebész-i gyógy-gyakorlat” tanárává nevezett ki. Ő alkalmazott elsőként éternarkózist Erdélyben (1847). Tekintettel arra, hogy honvédfőorvostisztként vett részt a szabadságharcban, 1849-ben állásából felfüggesztették, majd 1852-ben lemondásra kényszerült, amihez fokozódó borfüggősége is hozzájárult. Tanszéki utóda az a Nagel Emil (1817–1892) osztrák táborigazgató lett, akit a tanári kar javaslata ellenére neveztek ki, és aki bizo-nyította, hogy számára nem volt közömbös, ki milyen színű zászló alatt végezte orvosi hivatását.

1853-ban rendeletet adtak ki a német nyelv oktatásban történő kötelező használa-tára. Lenhossék József, a tanintézet akkori bonctan professzora az igen hideg téli idő ellenére nem restelt Kolozsvárról Bécsbe kocsikázni és felkeresni az illetékes minisz-tert (Leo Thun grófot) a magyar nyelvű oktatás megszüntetéséről szóló rendeletének visszavonása érdekében. Fáradtságos utazását siker koronázta. (Sajnálatos módon száz évvel később, az erdélyi magyar professzorutódoknak már nem sikerült Bukarestben az anyanyelvű felsőoktatást (egyetem) megvédeni, megtartani a nemzeti kisebbségek eltüntetésére törekvő türelmetlen, nacionalsoviniszta román politikával szemben.)

Az országos hírű Lenhossék József (1818–1888) mellett az élettan tanárát, Jendrassik Jenőt (1824–1891), az antropológus Török Aurélt (1842–1912) és a természettudomány Schulek Vilmost (1843–1905) kell megemlíteni, akik néhány évi kolozsvári tanárkodás után lettek a pesti egyetem orvoskarának megbecsült professzorai.

Összességében a sebész-mestereket és bábákat képző kolozsvári tanintézet jelentős szerepet vállalt Erdély egészségügyi színvonalának emelésében, annak ismeretében, hogy az intézet fennállásának utolsó 40 évében több mint 400 sebész-mester szerzett oklevelet az intézetben.



*A Kolozsvári Orvos-sebészi Tanintézet tanári kara az 1856–59 közti időben
Balról jobbra: dr. Szabó József (igazgató, a szülészeti és belgyógyászat tanára), Lenhossék József (bonctan),
dr. Joó István (természettan, vegytan, növénytan), Jendrassik Jenő (élettan), Nagel Emil (sebészet),
Zahn Ferenc (állatgyógyászat) Gspann Károly (chirurgus, tanársegéd, kari jegyző)
(dr. Pataki Jenő gyűjteményéből)*

A 19. sz. első felében, a reformkor idején Aranka György (1737–1817), Döbrentei Gábor (1785–1851) és Mikó Imre (1805–1876) tudományszervező munkája eredményeként mind elterjedtebbé vált az elképzelés és igény, hogy a megújuló Magyarország második egyetemét Erdélyben, Kolozsvárott kell létrehozni. Az unióbizottság 1846-ban kifejezte azon óháját, hogy „*a kolozsvári liceumot tudományegyetemmé egészítsék ki*”.

Több évszázadnyi vágyakozás és többszöri próbálkozás után a sikertelen és brutálisan levett „*trónfosztásos forradalom*” miatt újabb évtizedekkel halasztódott a fölöttébb szükséges második magyar tudományegyetem létrejötte Erdélyben. A Kiegyezés azonban lehetőséget adott a „*csipkerózsza álomban*” lévő nemes tervek megvalósulására. A kolozsvári Királyi Jogakadémia tanári kara Berde Áron vezetésével már 1867-ben javaslati tervet készített egy új egyetem létrehozására a helybéli orvosi és jogi tanintézetek egyetemi karokká alakításával. Javaslatukat elküldték Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszternek, aki a még működő Főkormányzsheken keresztül a két illetékes tanintézet vezetőit felkérte egy, a minisztérium elé terjesztendő memorandum készítésére, és ezzel elkezdődött az egyetem alapítási folyamata. A miniszter 1869. szeptemberi erdélyi látogatása során három napot töltött Kolozsvárott, és tájékozódott az egyetem létrehozásának lehetőségéről. Mindezek alapján 1870 májusában a teljes magyar felsőoktatást felölelő törvényjavaslatot nyújtott be a parlamentben. A 429 sz. törvényjavaslat a kolozsvári egyetem felállítását tartalmazta. A miniszteri indoklás szerint: „*Az országban lévő egyetlen egyetem magában már egyáltalán nem képes kielégíteni a nemzet művelődési*

szükségeit.” Míg a 14 milliós lakosú Magyarország csak egyetlen egyetemmel rendelkezik, addig a 18 milliós Ausztria területén öt egyetem működik. Továbbá leszögezte, hogy a második magyar egyetem legméltóbb helye, Kolozsvár.

A második magyar tudományegyetem tekintetében Pozsonnyal, illetve Debrecennel szemben Kolozsvár mellett szólt a jól működő orvos-sebészi tanintézet és a jogi akadémia, a gróf Mikó Imre által 1859-ben alapított *Erdélyi Múzeum Egyesület* (EME) gazdag könyvtárával, régiség-, érem- és természetrajzi gyűjteményével, valamint a fűvészkert. Az unió következtében megszűnt Főkormánysház (*Gubernium*) épületeit az egyetem rendelkezésére bocsáthatták.

A törvénytervezet parlamenti beterjesztése több mint egy évet halasztódott Eötvös József betegsége és halála miatt. Pauler Tivadar, az új miniszter előbb tanulmányozni óhajtott a törvényjavaslatot, és utóbb jelentős változtatást eszközölt azáltal, hogy az egyetem ne három, hanem négy karral rendelkezzen. Nevezetesen a bölcsészeti és nyelvészeti, az orvosi, a jog- és államtudományi karok mellett matematikai és természettudományi kar is létesüljön. A parlamenti ciklus lejáratainak közeledtével félt volt, hogy az egyetem alapítása további halasztást fog szenvedni. Ezért Pauler Tivadar miniszter magához az uralkodóhoz, I. Ferenc Józsefhez fordult, – aki a parlamenti jóváhagyást feltételezve – 1872. május 29-én engedélyezte a Kolozsvári Magyar Tudományegyetem felállítását és megnyitását. Az újonnan megválasztott parlamentben Trefort Ágoston, az új miniszter újra beterjesztette az uralkodónak a már elfogadott törvényjavaslatot, amelyet a király 1872. október 12-én szentesített az 1872-es évi XIX. és XX. törvényekként, kimondva a kolozsvári tudományegyetem megalapítását. Egyidejűleg jogutód nélkül megszűnt az Orvosebészi Tanintézet, és ekkor országosan megszüntették a különböző orvos-sebészi céheket. Az egyetemeken egységes orvosképzést hoztak létre, ahol általános orvosokat (*medicus universalis*) képeztek, akik orvosdoktori oklevelet kaptak, és ezután kezdhették el a szakorvosi képesítés megszerzését.

Az időközben meghirdetett egyetemi tanári állásokra több mint 120 pályázó közül választották ki az első tanári kart (34 rendes és 4 rendkívüli tanárt), akiket a miniszter felterjesztése alapján a király nevezett ki. Az új tanári kar 1872. október 19-én ünnepélyesen Mikó Imre királyi biztos (az egyetemalapítás egyik legjelesebb támogatója) kezébe tette le az esküt. Megválasztták az első *Rector Magnificus*t, Berde Áront (1819–1892), a megszűnt Királyi Jogakadémia utolsó igazgatóját (*életrajzát lásd alább*), a jog és közgazdaságtan professzorát, aki jól ismerve a helyi viszonyokat, képes volt felosztani a szűkös helyiségeket, berendezéseket és alkalmazni a szükséges segédszemélyzetet. Prorektornak a legtekintélyesebb és legidősebb tudóst, Erdély utolsó polihistorát, Brassai Sámuel, az elemi matematika professzorát választották meg. (A magyarországi egyetemi rend szerint 1945-ig a rektorokat egy tanévre választották, akik azután még egy évet prorektorként vettek részt az egyetem vezetésében.)

Az egyetem ünnepélyes megnyitóját és a rektorbeiktató közgyűlést 1872. november 10-én tartották a városi Vigadóban (Redout), és ez a rendkívüli esemény Kolozsvár városának örömmünepévé vált. A rektor székfoglaló beszédében ekkor hangzott el a

híressé vált és sokszor idézett klasszikus mondat: „*Önök tudják, hogy az egyetemet nem a néma falak, hanem a tanárok szellemi ereje alapítja meg hírnévben, áldásos működésben.*” Az egész napos ünnepség után, november 11-én mind a négy karon, összesen 258 beiratkozott hallgatóval, az orvosin 51 diákkal elkezdődött az oktatás.

Meglehetősen furcsa módon – a meghívások ellenére – az egész napos kolozsvári ünnepségen nem képviseltette magát sem a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, sem a pesti egyetem. Ez jelezte, hogy lesz nem felhőtlen az újonnan alakult egyetem jövője, mert vannak, akik inkább Pozsonyban látták volna szívesebben a második magyar egyetemet. Valószínűleg ezért is meglehetősen mostoha viszonyok között végezte feladatát az egyetem az első évtizedben. Szűkösen mért költségvetése éppen a fenntartásra volt elegendő, annak ellenére, hogy igen jelentős hiány volt az épületek és a berendezések tekintetében. Ezért is feltételezték egyesek az egyetem megszűnését még azután is, hogy az uralkodó 1881-ben kiállította az alapítólevelet, és az egyetem Ferenc József apostoli királyunk nevét kapta meg.

Az alapításkor az egyetem elhelyezése – főleg az orvosi kar tekintetében – nagyon spártai volt, és valóban találóak voltak a rektor székfoglaló beszédének mondatai. A tanári kar nagyrészt a jogutód nélkül megszűnt Orvos-sebészi Tanintézet tanárai közül került ki, jórészt ők lettek az új egyetem professzorai. A legidősebb Semmelweis-tanítvány, Maizner János (1828–1902) a szülészeti és nőgyógyászat, Genersich Antal (1842–1918) a kórbonctan, Török Aurél (1842–1912) az élet- és szövettan, Högyes Endre (1847–1906) a kór- és gyógyszer-tan, Schulek Vilmos (1843–1905) a szemészet, Purjesz Zsigmond (1846–1918) a belgyógyászat és Brandt József (1838–1912) a sebészet tanára lett. Közülük többen utóbb a pesti egyetem professzorai lettek. (Az orvosi kar tanszékvezetőinek névsorát lásd az 1. sz. mellékletben.)

A megfelelő épületek hiányában szenvedő Kolozsvárott az orvosi kar otthonra találása volt a legkritikusabb, elsősorban a klinikák tekintetében. Az évtizedek óta felújításra váró, száz évnél idősebb Karolina Kórház meglehetősen elhanyagolt volt, s áldatlan állapotok uralkodtak falai között. Ezért jelent meg Kolozsvárott az „*egynapos sebészet*” 19. századi formája, amikor is a módosabb betegek műtétjét a sebész a beteg lakásán végezte el, mivel ott általában kedvezőbbek voltak a feltételek. Ennek az „*otthoni*” operálásnak, az antiszeptikus sebészet meghonosítója, Brandt József professzor volt a legkiválóbb képviselője, és így az egynapos sebészet erdélyi úttörője.

Tehát az orvosi kar elhelyezése volt a legmostohább. Többszöri kérelmek után Hauszmann Alajos tervei alapján készült el először két épület. Az Anatómia „*épületébe*” három intézet került: a bonctan, a kórbonctan és a törvényszéki orvostan. Az „*Élettan*” épületében az élet-, kór- és közegészségtan kapott elhelyezést. Ezt megelőzően, 1884-ben készült el a Múzeum-kertben az új Vegytani Intézet – az első valóban elméleti tanszékül szolgáló épület –, ahol a vegyészhallgatók mellett orvos- és gyógyszerész növendékek is tanultak. (Valóban integrált volt tehát az oktatást).

Az egyetemi építkezések új és lendületes korszaka az első szervező, de kételkedő Trefort Ágoston elhunyt (1888) után, gróf Csáky Albin minisztersége idején kezdő-

dött, aki határozottan kijelentette, hogy felesleges egy harmadik egyetemről (Debrecen vagy Pozsony) álmodozni, amíg a kolozsvári teljesen el nem készül. A miniszter elképzelése szerint az egyre szorítóbb épülethiányon a központi épület megvalósítása jelentősen javítana, így valamennyi kar munkakörülményei javulhatnának.

A jól tájékozott oktatási miniszter 1892-ben Meixner Károly műépítész bízta meg a központi épület terveinek elkészítésével, akinek betegsége miatt Alpár Ignác is közreműködött a tervezésben. A kivitelezéssel Reményik Károly építésmester cégét bízzák meg, az építkezés 1893 közepén kezdődött el, és 1902-ben fejeződött be. Ez a neoreneszánsz stílusú monumentális épület most is a város büszkesége, legtekintélyesebb épülete. A Farkas utcai homlokzat 122 méter, a Színház utcai 59 méter, és a beépített terület 4226 m². A jó ízléssel megvalósult egyetemi központi épület több mint 110 év után most is hirdeti Kolozsvárott a magyar nemzet tekintélyes áldozatát, melyet e legmagasabb fokú erdélyi művelődési intézmény érdekében hozott. (Jelenleg a Babes-Bolyai Tudományegyetem központja.) Erre az egyetlen épületre a magyar állam 2,5 millió aranykoronát fordított. A fenséges épület ünnepélyes felavatására 1902. október 13-án, Fadrusz János Mátyás király szobrának leleplezése után került sor.



Kolozsvár, Ferenc József Tudományegyetem Központi Épülete

Összegyetemi érdeket jelentett a korszerű és megfelelő méretű egyetemi könyvtár épületének felépítése is. Az EME – tulajdonjogát megtartva – 34 000 kötetet az egyetem rendelkezésére bocsátott, s az egyetem saját 11 000 kötetes könyvvállományának állandó gyarapodása is fokozta a megfelelő elhelyezéssel kapcsolatos gondokat. A Mikó utca és a Szent-György tér sarkán megvásárolt telekre az orvoskari kiterjedt építkezésekkel bizonyító műépítész páros (Korb Flóris és Griegl Kálmán) tervei alapján, a jól bevált Reményik cég kivitelezésében 1906–1907 között épült fel Közép-Európa legkorszerűbb könyvtára, amely 1919-ben, a benne lévő 400 000 kötetrel együtt került a román egyetem kezébe.



Kolozsvári Egyetemi Könyvtár



Kolozsvári Egyetemi Könyvtár gyűjteménye

A klinikák gondjainak megoldása felé fontos lépést jelentett a Karolina Kórház jogi helyzetének tisztázása, midőn az épület tulajdonjoga a Belügyminisztériumtól az oktatásügyi tárcahoz került. A klinikák pavilonrendszerben való elhelyezése nagy területet igényelt. Erre a Házsongárdi oldalon fekvő, gróf Mikó Imre által az EME-nek adományozott 10 holdas kert bizonyult a legmegfelelőbbnek. A terveket Korb Flóris és Griegl Kálmán készítették, a kivitelezést Reményik Károly kolozsvári építőmester cége kezdte el 1897-ben. A meredek terepviszonyok miatt tetemes költséggel járó földmunkát kellett végezni. Teraszos megoldással az épületek három szinten kaptak megfelelő elhelyezést. A Mikó utca szintjében a már elkészült Élet- és Közegészségtani Intézet mellett a sebészeti, a bel- és nőgyógyászati klinikák épületei 1899 őszén készültek el. Ésszerű és szellemes megoldás, hogy a Karolina Kórház – ahol a klinikák igazgatóságát helyezték el – jobb, illetve bal oldalán épül fel az új sebészeti, valamint a belgyógyászati klinika.

A második szinten, a bonctani épület magasságában húzták fel a bőrgyógyászati, szemészeti klinikákat, a heveny fertőző betegségek és a tüdőosztály épületeit, valamint gazdasági épületeket, a ravatalozót és a kápolnát. E két szint között széles lépcsőzeten



Kolozsvár lépcsősor

és gépkocsival járható, hatalmas támfalakkal megerősített utakon lehet közlekedni, melyek most, 120 év multán is biztosan állnak. Talán ez volt a klinikai építkezések legkriktikusabb és a földmunkák legköltsegeebb szakasza.

A különálló Ideg- és Elmegyógyászati Klinika számára egy 28 000 m²-es telket vásároltak, s az épület 1903 végéig készült el, lezárva a klinikai építkezések korszakát (1897–1903). Az egyetemi építkezések azonban tovább folytatódtak, és 1907–08 között készült el Apáthy István, a zseniális tudós méltán híres Állattani és Összehasonlító



*Állattani és Összehasonlító Bonctani Intézet
(Apáthy Intézet)*

Bonctani Intézete. Érdekes módon az egyetem első két évtizedében az állam szűkmarkúan viszonyult az apostoli királyunk nevét viselő egyetemhez. Az ezt követő években viszont annál bőkezűbbnek bizonyult, valószínűleg látva a tudomány otthona céljából elkészült több mint félszáz épület költségeinek megtérülését. A világháború előtti években felépítettek egy orvoskari intézetet, valamint elkészült az általános kór- és gyógytani, a gyógyszeres és a Pasteur-intézet. 1913-ban még három épületet vásároltak meg az egyetemi gyógyszeres, a gyógyszerészeti műtettan, a gégeszet és fogászat ideiglenes elhelyezése érdekében. Sajnálatosan ezen épületek és berendezésük használatba vételét a háború meggátolta.

Az egyetemi építkezések a magyar államnak az I. világháborúig több mint 9 millió aranykoronába kerültek. 63 új épületet húztak fel 1882 és 1914 között. Mindezen nagyszabású, szakszerűen tervezett építkezések elsősorban az orvoskarnak biztosítottak meghatározó fejlődési pályát. Ezt tükrözi az országban működő orvosok számának örvendetes emelkedése 1876 és 1914 között. Alig 40 év alatt közel 2,5-szeresére növekedett (2000-ről 5850-re) az orvosok száma Magyarországon.

Az egyetem fejlődése töretlen volt, a hallgatók száma állandóan növekedett, és összességében nyolcszorosára emelkedett. Jelentős változás történt a diákság összetételében, mivel 1895-től engedélyezték a nők rendes hallgatóként való felvételét, valamint a városban működő három teológia (református, unitárius, piarista katolikus) diákjainak engedélyezték, hogy rendes hallgatóként az egyetemre járjanak, és bizonyos humán szaktól doktorátust szerezzenek.

Az egyetem 1895-ben elnyerte a „király-gyűrűs” (*sub auspiciis Regis*) doktorok avatásának jogát. Elsőként Filep Gyula orvosdoktor avatták király-gyűrűs doktornak, 1896 elején.

Az orvosi kar tanszékeinek száma a kezdeti 11-ről 1919-ig 17-re növekedett, 13 rendes, 2 rendkívüli és 2 helyettes tanárral, valamint 7 adjunktussal, 37 tanársegéddel, 20 gyakornokkal, valamint néhány műtőnöveendővel (szakorvosjelöltel) a sebészetben.

Az egyetem első, 47 éves kolozsvári működése idején 149 magántanár szerzett képesítést, akik közül 23 rendes tanár, további 9 magántanár lett. (Egy részük 1940-ben a Kolozsvárra hazatérő egyetemen foglalt el tanszéket.) Ez idő alatt hozzávetőleg 10 000 doktori oklevelet bocsátottak ki, amelyből 28 „király-gyűrűs” volt, továbbá 68 díszdoktori címet adományoztak.

A Nagy Háború során 3661 hallgató vonult be katonának. A hősi halottak száma 193 (5,27%) volt. A klinikai ágyak számát a háború alatt 1500-ra emelték (kb. 10%), és a klinikák hadikórházként működtek.



Apáthy István
(1863–1922)

Hat héttel az általános fegyverszünet után, 1918. december 24-én Kolozsvárt teljesen jogtalanul megszállta a román hadsereg, és szigorú intézkedéseket, kijárási és gyülekezési tilalmat, sajtócenzúrát vezettek be. Mindezek a kíméletlen intézkedések tömeges letartóztatásokat eredményeztek, és számos halálos áldozatot követeltek. Az egyetem élete, tevékenysége és működése teljesen megváltozott, bizonytalanná vált. Eleinte a románok nem avatkoztak be az egyetem életébe, és folytatódott az oktatás. Az idegen megszálló hatalom jelenléte ellenére 2570 hallgató iratkozott be az 1919 januárjában induló második félévre, a diákok 83%-a magyar anyanyelvű volt. Viszont az ellenszegülőkkel a románok nem bántak kesztyűs kézzel. Itt kell emlékeztetni és emlékezni Apáthy István kálváriájára, ártatlanul való meghurcolására. A világhírű tudóst, zseniális szövettenászt 27 éves korában (1890) nevezték ki a kolozsvári egyetem zoológiai és összehasonlító bonctan

katedrájának egyetemi tanárává. 1898-tól a MTA levelező tagja lett, majd 1903/04 tanévben az egyetem rektora volt. Mint magyar kormánybiztost a románok 1919 januárjában letartóztatták, haditörvényszék elé állították, és öt év kényszermunkára ítélték. A nemzetközi tudományos világ közbenjárására, ugyanaz a katonai bíróság felmentette, és 11 hónapos fogva tartás után szabadon bocsátotta, ezután kiutasította Erdélyből. Egyetemével együtt Szegeden telepedett le, de a fogságban szerzett betegsége rövid időn belül, 59 éves korában a halálát eredményezte.

A Párizs-környéki béketárgyalások során I. Ferdinánd román király hitvese, Mária királyné, az angol királyi és az orosz cári család egyenes ági leszármazottja, korának talán legelegánsabb, szerfölötti meggyőző erővel (karizmával) és diplomáciai érzékkel rendelkező királyi személyisége volt. Mária királyné és sármos fiatal csapata 1919 tavaszi nem hivatalos, de csodálatra méltóan szervezett szalon-diplomáciai offenzíváját hihetetlen, de teljes mértékű diadal koronázta. Egy kortárs vezető politikus szerint „*leánygőző szépsége mellett a megjelenése, gesztusai, beszédmódja, egész lénye ellenállhatatlanul hódító*” volt. Ez a rendkívüli asszony száznál több diplomata és számos hadosztály feladatát végezte el. A fényes szalonokban bőkezűen leveleznyelt ötórai teák, fogadások, vacsorák és bálók megtették hatásukat, és a célját elérő királyné büszkén mondhatta, hogy „*visszahoztam Romániát Európa térképére*”. Ezáltal létrejött Nagy-Románia, miután bekebelezte Erdélyt, a Partiumot a Bánát észak-keleti részével együtt, Besszarábiát, Dél-Dobrudzsát, valamint Bukovina egy részét. A trianoni országcsonkolás során a románok nagyobb területet kaptak, mint amennyit a magyarok összesen megtarthatnak. (A jelentős országgyarapítással járó örömben ürem is vegyült, mert azóta a románok állandóan rettegnek, hogy részben vagy egészben elveszítik a versaille-i békével megszerzett területeket. Ez részben meg is történt 1940-ben, amikor a szovjetek elfoglalták Besszarábiát és Észak-Bukovinát, a bolgárok visszakapták Dél-Dobrudzsát és a magyarok Észak-Erdélyt. Az utóbbi csak négy évig tartott, és az újabb párizsi béke visszaállította a trianoni határokat.)

Miután a hivatalos román diplomácia értesült Erdély Romániához való csatolásáról (Mária királyné hihetetlenül sikeres közbenjárásának hatására), a kolozsvári magyar egyetem elfoglalásáról döntöttek. A megszálló román hatóságok Onisifar Ghibu, a román Kormányzó Tanács közoktatási államtitkára vezetésével 1919. május 12-én teljességében jogtalanul (békekötés hiányában a Hágai Konvenció ellenére), fegyveres erőszak fenyegetésével kényszerítették az akkor 72 éves rektort, Schneller Istvánt (1847–1939) (*életrajzát lásd alább*) az egyetem átadására, mely a következő napon megtörtént, és miáltal ekkor a román állam ajándékba kapott egy korszerű, kellemes környezetben lévő, jól felépített egyetemet. A szélkakast megszegyenítő irányérzékű történelem kegyeltjei kakukkfókként foglalták el az egyetemet, és hasonló módon távolították el annak létrehozóit szükségük függvényében.

Teljesen eltérő az egyetem elfoglalásának, megkaparintása történetének román változata. Szerintük, a magyar tanárok nem óhajtották folytatni tevékenységüket a román egyetemen, megtagadva az eskütételt a román királyra, és elhagyták az országot (elme-

nekültek, elfutottak). Ezt cáfolja, hogy a Kolozsváron maradt neves magyar orvosok (Gyergyay Árpád, Kolezsár László, Mátyás Mátyás és mások) sem kaptak lehetőséget a román egyetemen, és megélhetésüket magánrendelőkben, szanatóriumokban, felekezeti kórházakban való tevékenységgel biztosították, tekintettel arra, hogy Erdély elcsatolásakor Kolozsvár lakosságának 90%-a magyar volt, akik általában az ismert magyar orvosokat keresték fel bajaikkal.

A román hatóságok teljesen elzárkóztak Kolozsvár magyar felsőoktatási intézetének működtetésétől. A példátlan méretű ország- és nemzetcsonkítás ellenére a Kolozsvárott maradó tanárok az erdélyi magyarság számára felekezeti magánegyetemet, tanárképző intézetet próbáltak létrehozni, de a románok ezt sem engedték. (Milyen érdekes, korábban az első román tanévnyitón 1919-ben a rektor – szemrebbenés nélkül – azt állította, hogy a magyarok csak Erdély elmagyarosítása érdekében hoztak létre egyetemet Kolozsváron. Ez is meglehetősen jellemző román magatartás, amikor a magyarságot vádolják meg az általuk elkövetett turpisságokkal.)

Az új román egyetem tanári kara nemzetközi mércével is jónak volt mondható, kiegészítve néhány francia professzorral, akik átlagosan 10 évet oktattak az 1927-ben I. Ferdinánd nevét felvevő egyetemen. A legkiválóbb kolozsvári román professzor vitán felül Purjesz Zsigmond kedvenc tanítványa, Iuliu Hațieganu (1885–1959) belgyógyász professzor, akiről 1993-ban elnevezték a Kolozsvári Orvosi- és Gyógyszerészeti Egyetemet.

A román egyetemen 1919 őszén kezdődött meg az oktatás. Sextil Pușcariu – az első román rektor – nyitóbeszédében sajnálatosan, akadémikushoz méltatlan fennhéjázással fejezte ki elégedetlenségét a teljesen ingyen elnyert egyetem 63 új, korszerű épülete kapcsán. Az általa felvázolt gigantikus fejlesztési tervek – hasonlóan a számtalan román ígérethez – nagyjából a bejelentés szintjén maradtak. Igaz, közel 20 év múlva elkészült egy hivalkodó nevű klinikai tömb, „*Az Egyetemi Klinikák Palotája*”, köznyelven az Új Klinika, melyben három újonnan létrehozott klinika talált otthonra, valamint 2-3 kisebb intézet és egy diákothron. Összességében egy fél tucat egyetemi épület, valamint a Kis-Szamos jobb partján egy ifjúsági egyetemi sportpark létesült. (Az orvosegyetem gerincét adó, a magyarok által felépített klinikák és intézetek 100–120 éves épületei dombos környezetükben jelenleg is biztosan állnak a betegellátás és oktatás szolgálatára. Az egyetem szintén a magyarok által megvalósított központi épülete és az egyetemi könyvtár napjainkban Kolozsvár és egyeteme ragyogó drágakövei.)

Az elűzött tanszemélyzet és a diákok nagy része Budapestre menekült, ahol újraindult az oktatás, majd 1921-ben a jogfolytonosságot megőrizve, Szegeden Ferenc József Tudományegyetem névvel folytatta egyetemi tevékenységét. Kolozsvár és környéke magyar lakosságának kórházi ellátása megoldatlannak látszott. Ennek javítására magánkórházak alakultak. Elsőként, már 1920-ban megnyitotta kapuját, illetve ágyait a Park Szanatórium, Mátyás Mátyás vezetésével.

A '30-as évek elején felépült a Református Diakonissza Kórház. Sajnálatos, hogy az 1944. június 2-i amerikai terror bombázáskor letalálalat érte. A háború után helyre

állították, majd 1948-ban államosították. (A kórházat mindmáig nem sikerült a román államnak visszajuttatni a jogos tulajdonosának.) Ez a két kórház biztosította a magyar lakosság ellátását, mivel az egyetemi klinikákat gyakorlatilag csak a románok vették igénybe.

Az újabb fordulatot a kolozsvári egyetem életében a II. bécsi döntés hozta (1940. augusztus 30.), amikor Észak-Erdélyt Kolozsvárral együtt az anyaországhoz csatolták vissza. A román Ferdinánd-egyetem átköltözött Nagyszebenbe és Temesvárra, és az utasításnak megfelelően magával vitt mindent, ami mozgítható és vihető volt. Az átvevő szemtanúk szerint az egész egyetemet hihetetlenül elhanyagolt, kifosztott állapotban hagyták hátra.

Ez az eltávozás nem hasonlítható az 1991–92-es szovjet kimasírozáshoz, de a magyar államnak így is alaposan a zsebébe kellett nyúlania. Összesen közel 26 millió aranypengőbe, az akkori érték szerint több mint 5 millió amerikai dollárba került a kolozsvári egyetem helyrehozatala, működőképessé tétele. Természetesen Szegeden is működőképes egyetem maradt, amely felvette a Horthy Miklós Tudományegyetem nevet.

A valós helyzetről Veress Elemér kolozsvári (1913–19) és szegedi (1921-től) élettanász professzor nyilatkozott találóan, amikor visszahívták Kolozsvárra. Megtekintve a volt intézetét, röviden kijelentette: „*oda többé vissza nem megy*”, de a festői tehetséggel is megáldott professzor rendszeresen visszajárt szülőföldjére tájképeket festeni. Szokták mondani, hallgattassék meg a másik fél is: Grigore Benetato, 1937 óta az élettan professzora Kolozsváron, tehát Veress professzor tanszéki utóda volt. Az 1945 őszen a vizsztatért román professzor és Obál Ferenc, vásárhelyi élettanász társalogtak a kolozsvári intézetben, amikor egy „őszinteségi roham” során a vendéglátó így szólt: „*Tudja Obál, ezt az Erdélyt húszévenként vissza kellene adni a magyaroknak 4-5 évre, hogy rendet csináljanak.*” (De most, 70 év után ennyi idő már nem lenne elegendő. Egy alapos rendcsináláshoz legalább 20-25 évre lenne szüksége a kincses városnak.)

Az egyetem visszatéréséről szóló XXVIII. törvényt 1940. október 19-én hirdették ki, majd október 23-án ünnepélyes keretek között Bartók György (1882–1970) rektor (*életrajzát lásd alább*) visszavette az egyetemet, és a kinevezett tanári kar letette az esküt Hóman Bálint miniszternek. Az ezt követő napon – országos ünnepséggé – Horthy Miklós kormányzó jelenlétében tartották meg a 48. tanévnyitót.

Az egyetem ekkor egy ötödik – közgazdasági – karral bővült, valamint létrehozták az *Erdélyi Tudományos Intézetet*. A tanszékek száma 85-re növekedett. Az orvosi kar 18 tanszékkal indult újra (Bede Károly bőrgyógyász professzor, dékán vezetésével) fele-fele arányban megosztva az elméleti intézetek és a klinikák között, visszatérve az eredeti épületeikbe. A románok által felépített ún. *Új Klinikán* a három újonnan létesített klinika kapott otthont: Fül-orr-gége (Gyergyay Árpád), Belgyógyászati diagnosztika (kibédi Varga Lajos), és Sebészeti műtét és urológia (vitéz Novák Ernő).

A tanári kar kiválasztása nagy gonddal történt. Az erdélyi származásúak előnyt élveztek azonos képesítés esetén, és így alakult ki az egyharmad, kétharmad arány az anyaországi, ill. erdélyi professzorok között, az utóbbiak javára. Itt lehet megemlíte-



A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Orvosi Kara 1940

ni az elméleti intézet vezetői közül Mihálik Pétert, a bonctan, Krompecher Istvánt, a szövet-és fejlődéstan, Ludány Györgyöt, az élettan, Méhes Gyulát a gyógyszerstan élén, valamint a klinikus tanárokat – a fent említettek mellett – Miskolczy Dezsőt, az ideg-elve-, Haynal Imrét, a bel- és Berde Károlyt a bőrgyógyászat, Klimkó Dezsőt a sebészet, Páll Gábort a szülészet-nőgyógyászat professzorát. (Az orvosi kar tanszékeveztőinek névsorát lásd az 2. sz. mellékletben).

A klinikákon az azonnal megkezdődött gyógyító tevékenység mellett természetesen az oktatás és a kutatás is teret kapott egyidejűleg a helyreállító, korszerűsítő munkálattal és műszerbeszerzéssel. Mindez jelentős többletmunkát kívánt az oktatóktól és személyzettől egyaránt.

Az egyetemi felvételi vizsgák már 1940 novemberében elkezdődtek, és 180 elsőévest vettek fel az orvoskarrá. Döntően észak- és dél-erdélyi magyarokat, de felvételt nyertek Erdély más nemzeteinek fiai is. Másodévre kb. 100-an iratkoztak be. Az orvostanhallgatók száma átlagosan 400 körül volt. *Sub auspiciis Gubernatoris* (kormányzó-gyűrűs) doktoravatáson Berde Botond 1944-ben szerzett orvosdoktori oklevelet. (Ide kívánczik – mielőtt teljesen a feledés homályába merül – a visszacsatolt Észak-Erdély területén a magyar nyelvű elemi III. osztálytól, valamint a középiskolákban – Teleki Pál miniszterelnök javaslatára – már 1940-től kötelezően oktatták a román nyelvet.)

A háború végéhez közeledve az ország függetlenségének elvesztése, a német megszállás (1944. március 19.) miatt ismét válságosra fordult a helyzet. 1944 nyarán az intézet- és klinikavezetők menteni, bújtatni próbálták az üldözött munkatársaikat. Haynal, Klimkó, Miskolczy professzorok nevét kell itt mindenképpen megemlíteni.

A zsidó lakosság május-júniusi embertelen deportálása végzetes, a június 2-i amerikai terrorbombázás jelentős emberi és súlyos anyagi veszteséget okozott a városnak. Ez a bombázás a *Frantic Joe* I. légi hadművelet keretében Kolozsváron kívül még aznap jelentős pusztítást okozott Nagyvárad, Szolnok, Debrecen, Miskolc, Szeged, Püspökladány településeken. Előszeretettel a vasútállomásokat és környékét támadták a négymotoros B17 és B24 (Liberator) nehézbombázók. Kolozsvárott ez a légitámadás

három kórházat tett használhatatlanná. A Járványkórház épületét a légnyomás súlyosan megrongálta, ki kellett üríteni. Az ország legkorszerűbben felszerelt Ortopéd Egyetemi Klinikáját telitalálat érte, ami 16 beteg halálát okozta. Úgyszintén telitalálat sújtotta a Horthy út és a Kálvin utca sarkán lévő korszerű Református Kórházat, ahol többek között három diakonissza nővér és egy orvos lett a bombázás áldozata. A hadászati teljesen szükségtelen szőnyegbombázás során összesen 362 civil, köztük igen sok kiskorú, 32 honvéd és 65 német katona lelte halálát. A sebesültek száma elérte a 400 főt, akik a Mikó utcai egyetemi klinikákon részesültek orvosi ellátásban. A két sebészeti klinikán az első napon közel 150 műtétet végeztek. A Kórbonctani Intézetbe beszállított ismeretlen halottak azonosítása tetemes többletfeladatot jelentett. Az áldozatokat a Házsongárdi és a Kardosfalvi temetőben többezres gyászoló gyülekezet jelenlétében helyezték örök nyugalomra.

Ehhez kapcsolódva született meg az igény egy bombabiztos, áram és víz tekintetében önellátó sebészmtői részleg létrehozására, mely július végére elkészült az *Új Klinika* alagsorában. Szerencsére a háború folyamán hasonló méretű és súlyosságú bombatámadás nem ismétlődött meg, de ez a létesítmény igen fontos szerepet kapott ősszel, a tordai csata sebesültjeinek ellátásakor.

A román köpönyegfordításra 1944. augusztus 23-ig kellett várni, aminek következtében a keleti front hamarosan elérte az akkori ország hátarait. A kormány kiürítési parancsot adott ki a kolozsvári egyetemnek, de az egyetem vezetősége, Miskolczy Dezső (1894–1978) rektorral az élen (*Életrajzát lásd alább*), a város magyar értelmiségével egyetértve a maradást választotta. Ennek ellenére a tanárok döntő többsége elmenekült a szovjet csapatok elől. Hasonlóan cselekedett mindkét sebészeti klinika professzora és kevés kivétellel az ottani orvosok is.

A hadikórháznak átvett *Új Klinika* katonai parancsnoka – Haynal Imre dékán tudtával – Péterffy Pál klinikai főorvosra bízta a szakmai irányítást. A szeptember elején kezdődő tordai csata (30 km-ről) Kolozsvárra szállított sebesültjeinek ellátását – az igen jelentős orvoshiány miatt – csak az orvostanhallgatók széleskörű bevonásával lehetett megoldani, megfelelően kezelve a szovjet hadifoglyokat is. Ennek elismeréseként a főorvos a szovjet hadikórházban folytathatta orvosi tevékenységét, majd vezető szerepet vállalt az újrainduló orvosképzésben, megtartva a tantermi előadásokat és megszervezve a gyakorlati oktatást.

Maros Tibor – marosvásárhelyi anatómus professzor – mint szemtanú orvostanhallgató írja le az akkori napok, sőt hetek emberfeletti sebesült ellátásának történetét. A hadi események függvényében, a beözönlő sebesültek számától diktálva 24, de akár 48 órát operáló főorvosnak felváltva asszisztáltak. Említésre méltó, hogy az egyetem a Kolozsvárott maradt állami alkalmazottainak háromhavi bérüket előre kifizette.

Kolozsvárt jelentősebb harcok nélkül október 11-én foglalták el a szovjet csapatok. Az ezt követő napokban, román félretájékoztatás következtében, közel 5000 magyar férfit vittek el a városból mint partizánt „*malenkij robotra*”. A baloldali magyarok közbejárására sikerült ezt a magyarelleses aljasságot megállítani. Úgyszintén a szovjet kato-

nai parancsnokság gátolta meg, hogy a románok 1919-hez hasonlóan újra a fegyveres karhatalom bevetésével foglalják el a kolozsvári magyar egyetemet. Pár nappal a szovjetek kolozsvári bevonulása után a Nagyszebenben lévő román egyetem vezetői, élen a rektorral – a román csendőrség által támogatva – Miskolczy Dezső rektortól követelték Kolozsvárott az egyetem azonnali átadását. Nem kis bátorsággal és nagyon bölcsen a magyar rektor nem adta át az egyetem kulcsát a román rektornak, aki így dolgvégezetlenül volt kénytelen távozni, miután a szovjetnél is kosarat kapott. A szovjet döntést az ésszerűség és nem a rokonszenv vezérelte, ugyanis ekkor a kolozsvári klinikákon közel 100 sebesült és beteg szovjet katonát, volt hadifoglyot ápoltak, akiknek egy személyzetcsere nem sok jót jelentett volna.

Az Észak-Erdélybe a bevonuló román hadsereg, valamint különösen a jelentős számú beszivárgó félkatonai alakulat és egyéb felfegyverzett románok – gyűjtő nevükön a Maniu-gárdisták és önkéntesek – részéről súlyos atrocitások érték Erdély-szerte a civil magyar lakosságot, 300-at meghaladó halálos áldozattal. A hátrország nyugalma érdekében szovjet katonai közigazgatást vezettek be, és a román fegyvereseket kiutasították Észak-Erdélyből. A szovjetek – kedvező tapasztalataik alapján – engedélyezték, sőt támogatták a magyar egyetemi oktatás újraindulását, mely kb. 600 hallgatóval 1944. december elején vette kezdetét.

1945. március elején megalakult a baloldali Groza-kormány, és kérésükre megszűnt a szovjet katonai közigazgatás. A kolozsvári magyar egyetem sorsát a nagy politikához kapcsolva oldották meg. A mindig jól politizáló románok érdekeit a „magyarbarát” Groza Péter miniszterelnök képviselte a fő cél, a trianoni határ teljes visszaállítása érdekében. Ezért csak „*de jure*” szüntették meg az 1872-ben alapított Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetemet, „*de facto*” viszont nem. Ez egy igazi trükkös bizantinus megoldásnak bizonyult.

Az 1945. május végi 406. és 407/1945. számú királyi törvényrendelet szerint az I. Ferdinánd Tudományegyetem visszatért kolozsvári helyiségeibe. Továbbá elrendelték, hogy 1945. június 1-jétől Kolozsvárott magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem létesüljön. Ezáltal elérték azt, hogy ne lehessen jogfolytonosság a két magyar egyetem között. Talán mindkét fél egy pillanatra elégedett volt, a magyarok, mert így megmaradt a kolozsvári magyar egyetem, és a győztes románok is, hisz volt mit letenni az asztalra a párizsi béketárgyaláson. „Lám mi biztosítjuk a magyar kisebbség anyanyelvű oktatását a legmagasabb szinten is.” Természetesen erre haraptak a messze távolban békét barkácsoló diplomaták, politikusok, és újra szentesítették az oly sok fájdalmat, nyomorúságot eredményező trianoni diktátumot. Ezzel a csodálatra méltó ravaszsággal megfogalmazott királyi törvényrendelettel megszűnt a jogfolytonosság a kolozsvári régi Ferenc József és az új Bolyai Magyar Tudományegyetemek között, és megszületett az új egyetem jogfosztottsága. A magyarság örült, mert megmaradt az egyeteme Kolozsvárott, a románok fanyalogtak, de ezen aprócska „keserű pirula” lenyelése bőven megérte a nagy cél elérését, a trianoni határok visszaállítását, mely 1947-ben megtörtént Párizsban.

A Kolozsvárra diadalmasan visszatérő román Ferdinánd-egyetem nem volt hajlandó az őshonos, de újból alapított és így jogfolytonosságától huncutul megrabolt (jogfosztott) magyar egyetem számára a magyarok által („boldog békeidőben”) épített több mint félszáz épületből egyet is átadni. Mindössze egy iskolaépületet, a „*De Gerando*” (*Regina Maria*) leánygimnáziumot, majd az államosítás után (1948) a *Mariannumot* bocsátották a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem rendelkezésére.

A magyar orvosi kar intézetei és klinikái számára felkínált 8–10 teljesen alkalmatlan építmény között a háborús bombázások során jelentősen sérült és használaton kívüli Református Kórház, az Ortopédiai Klinika és a Járványkórház szerepelt. Fölöttébb érdekes módon az első román Rector Magnificus, Sextil Pușcariu által – 1919 őszén tartott székfoglaló (tanévnitő) beszédében – éles kritikával illetett, a Ferenc József Tudományegyetem számára felhúzott 63 épület közül 1945-ben még véletlenül sem mondtak le a románok egyről sem. Ezért kényszerült a magyar orvosi és gyógyszerészeti fakultás 1945 őszén Marosvásárhelyre költözni, és ott – az igen mostoha körülmények ellenére – egy életképes, független, magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzést megvalósítani mindaddig, amíg a románok irigysége és sovinizmusa 1962-ben azt is meg nem szüntette. A Marosvásárhelyre való átköltözés felesleges lett volna, ha a Pușcariu rektor székfoglaló beszédében (1919) felvázolt, megígért, nagymértékű egyetemi fejlesztések, építkezések megvalósultak volna. A hangzatos ígéreteknek csak a töredéke épült fel hús év alatt a Míkó utcában. Egyetlen klinikai tömb az *Új Klinika*, vagy a nem kevésbé szépen hangzó, de igen ritkán használt nevén az „*Egyetemi Klinikák Palotája*”.

De ezt sem lehet biztosan állítani, mivel úgy 1919-ben, mind 1945-ben nem teljesen alaptalanul aggódtak, féltek a románok az estlegesen helyben maradó magyar orvosi fakultás okozta versenyhelyzettől (elsősorban a klinikák tekintetében). Itt kell



A Babeș-Bolyai Tudományegyetem főépülete

megemlíteni, hogy az előzőekben említett években Kolozsvár lakosságának 85–90%-a magyar volt, és csak az 1960-as évek elején, az erőteljes és irányított román betelepítés billentette ezt az arányt a románok javára. 1959 tavaszán a legfelsőbb román hatóságok kieroszakolták a kolozsvári magyar egyetem kényszer-egyesülését, bekebelezését létrehozva a Babeş-Bolyai Tudományegyetemet.

A Bolyai Tudományegyetem 1945 őszén Marosvásárhelyre átköltözött orvosi fakultásának történetét egy következő tanulmányban szeretnénk a Tisztelt Olvasóval megismertetni.

Rektori életrajzok



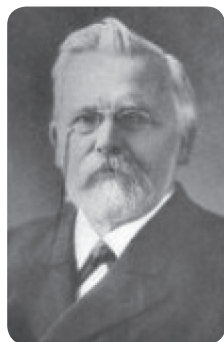
Berde Áron (Laborfalva, 1819. – Kolozsvár, 1892.)

Magyar jogász, közgazdász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, az első magyar meteorológiai és klimatológiai szakkönyv szerzője, a Kolozsvári Tudományegyetem első rektora.

Székelyföld szülöttje, Erdély neveltje, aki ismereteit külföldön (Németország, Franciaország, Svájc) tovább pallérozta. A Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára, majd az ottani jogakadémián a nemzetgazdaság és politika tanára volt. A Kolozsvári Tudományegyetem alapító professzora és első rektora (1872–73), majd 1883–84-ben a Jog- és Államtudományi Kar dékánja volt.

Rektori székfoglaló beszédének híres és sokszor idézett mondata: *„Az egyetemet nem a néma falak, hanem a tanárok szellemi ereje alapítja meg hírnévben, áldásos működésben.”* Ez a klasszikus mondat valóban jellemző a viharos történelem által megtépázott és megpróbáltatások elé állított kolozsvári (erdélyi) magyar egyetemekre.

Berde Áron 1890-ben vonult nyugdíjba, és 1892-ben hunyt el. A kolozsvári Házsongárdi temetőben lévő családi kriptában helyezték örök nyugalomra.



Schneller István (Kőszeg, 1847. – Budapest, 1939.)

Felsőfokú tanulmányokat a Soproni Evangélikus Teológiai Akadémián folytatott, majd továbbképezte magát a hallei és a berlini egyetemen. Teológiai és bölcsészdoktor, 1913-tól az MTA tagja volt.

1874-től az Eperjesi, 1882-től a Pozsonyi Evangélikus Teológiai Akadémia tanára, majd igazgatója volt. Tanszékvezető professzornak nevezték ki 1895-ben a kolozsvári egyetem pedagógiai katedrájára. A Pedagógiai Intézet és a Tanárképző Intézet vezető-

jeként didaktikai és tantervtörténeti-elméleti elképzeléseit 1917–1919 között a kolozsvári reform-középiskolában valósíthatta meg. Ebben a reformiskolában a reáliskola, a humán gimnázium és a reálgimnázium együtt valósult meg.

1918–1919-ben a kolozsvári egyetem rektora volt, ebben a minőségében a vesztes háború után neki jutott az a szomorú és elkésérítő feladat, hogy a román karhatalom fegyveres kényszerítése következtében 1919. május 12-én a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem működését felfüggeszse.

A Tanácsköztársaság kormánya javaslata ellenére a tanári kar – Schneller rektorral az élen – nem volt hajlandó hűségesküt tenni a román királynak, és ezért a románok kiutasították őket az országból. A rektornak a kiutasított tanári kart nagyrészt sikerült egyben tartani, majd 1921-ben a Ferenc József Tudományegyetem és az oktatókar Szegedre költözött, ahol a jogfolytonosságot megőrizve folytatta egyetemi tevékenységét. 76 éves korában kérte nyugdíjazását, de szellemi frissességét megőrizve részt vett a tudományos közéletben.



Málnási Bartók György (Nagyenyed, 1882. – Budapest, 1970.)

Filozófus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1900-ban, a Szászvárosi Református Kollégiumban tett sikeres érettségi vizsga után beiratkozott a Kolozsvári Református Teológiai Akadémiára és az egyetem filozófia szakára is. Teológiai tanulmányait 1904-ben, majd filozófiai tanulmányait 1905-ben fejezte be. 1906-ban a lipcsei és a heidelbergi egyetemen tanult, 1906-ban filozófiai doktorátust, 1907-ben magyar-német szakos

középiskolai tanári oklevelet szerzett.

A nagyenyedi Bethlen Kollégiumban kezdett tanítani, de bejárt a Kolozsvári Református Teológiára magántanári óráit megtartani. 1908-ban a megüresedett újszövetségi teológia tanszékre Bartók Györgyöt választották meg, de őt a filozófia vonzotta, és 1912-ben magántanári képesítést szerzett filozófiából a kolozsvári egyetemen.

1917-ben sikeresen megpályázta a kolozsvári egyetem filozófiai katedra professzori állását, azonban 1919-ben a román állam elfoglalta, és a magyar egyetemet kiebrcdulta Kolozsvárról. Málnási Bartók 1920-ban több tanártársával együtt próbált egy Református Tanárképző Intézetet létesíteni Kolozsvárott, de a román hatóságok ezt sem engedélyezték.

1921-ben áttelepült Szegedre, saját Filozófiai Tanszékére. 1921–1940 között állt a Filozófiai Tanszék élén. 1940–1944 között a Kolozsvárra visszatérő Ferenc József Tudományegyetem Filozófia Tanszékét vezette. 1940–1941-ben ő volt az egyetem rektora, megvalósítva a valódi jogfolytonosságot, hiszen 26 éven keresztül ennek a tudományegyetemnek tanszékvezető professzora volt Kolozsvárott (1917–19), majd Szegeden (1921–40) és újra Kolozsvárott (1940–44). A Magyar Tudományos Akadémia

tagjának választották meg 1945-ben, de még ugyanebben az évben nyugdíjazták, majd akadémiai tagságát visszaminősítve kiszorult a tudományos- és közéletből.



Miskolczi Dezső (Baja, 1894. – Budapest, 1978.)

A modern ideg- és elmeorvoslás egyik úttörője. 1930-tól 1940-ig a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen volt tanszékvezető az Ideg- és Elmeorvostudományi Klinikán. 1940–1945-ig a kolozsvári egyetemen volt tanszékvezető, ahol 1944–45-ben rektori tisztséget is betöltötte. 1945–1964-ig a Marosvásárhelyi Orvostudományi Karon, illetve Intézetben volt tanszékvezető. Az MTA levelező majd, rendes tagja volt 1946-tól. A magyar agy kutatás egyik úttörője, állami díjas, posztumusz Magyar Örökség díjas. A Román Tudományos Akadémia és a hallei Leopoldina Akadémia tagja.

Orvosi diplomáját 1919-ben szerezte Budapesten. Schaffer Károly agykutató mellett mint gyakornok, majd 1922-től tanársegédként tevékenykedett. 1924/25-ben megkapta a Rockefeller-ösztöndíjat, és egy tanévet Madridban töltött a Nobel-díjas spanyol idegkutató, Santiago Ramon y Cajal Agyszövetani Intézetében.

36 évesen kinevezték a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Ideg- és Elmeorvostudományi Klinikájára egyetemi nyilvános rendkívüli tanárnak. 1940-ben a Ferenc József Tudományegyetem Szegedről visszaköltözött Kolozsvárra, ahol Miskolczyt nevezték az Ideg- és Elmeklinika élére. Kérésére az Agykutató Intézetet is áttelepítették Szegedről. A kolozsvári klinikán a hadi események sem befolyásolták, munkakörét nem hagyta el és Kolozsváron maradt. Szembeszállt a nyilasok kiürítési rendeletével, majd 1944 októberében a szovjet csapatok bevonulását követően a karhatalom által támogatott visszatérő román egyetem követelése ellenére sem adta át az egyetem kulcsát az azt követelő román hatóságoknak, mint az 1919 májusában fegyveres erőszak hatására egyszer már megtörtént. Ezt a kedvező megmaradást jelentősen elősegítette a tordai csata következtében közel 100 szovjet sebesült hadifogoly szakszerű ápolása a kolozsvári klinikákon. A *status quot* megerősítette az Észak-Erdélyben bevezetett Szovjet Katonai Közigazgatás (1944. november–1945. március), mely megfékezte a román fegyveres erőszakos túllapásait.

A működését megőrző magyar egyetemen még 1944 őszén újraindult az oktatás, és ezáltal az egyetem oltalmat nyújtott alkalmazottainak (orvosok, nővérek, diákok, ápolók és műszaki személyzet). Ebben a nehéz és felelősségteljes munkában a rektort eredményesen támogatta Buza László prorektor és az orvosi kar dékánja, Haynal Imre, belgyógyász professzor.

Miskolczi Dezső rektor szerepet vállalt az új kolozsvári magyar egyetem megalásulásában, mely sikerrel járt, annak ellenére, hogy a Kolozsvárra visszatérő román egyetem nem sok megértést tanúsított az alapító magyar egyetemmel szemben. Ezért a magyarok

által építtetett 63 egyetemi intézet, klinika közül a román egyetem egyről sem volt hajlandó lemondani és a magyaroknak átadni. Utolsó rektora volt a 73 évig sikeresen működő, jogutód nélkül megszüntetett Ferenc József Tudományegyetemnek. Ez a barátságosan viszonyulás kényszerítette az orvosi kar Marosvásárhelyre való költözését.

Miskolczy Dezső iskolát teremtett Szegeden, Kolozsváron, Marosvásárhelyen, s tudományos munkássága révén aktív résztvevője lett a magyar neurológia és pszichiátria 1960-as évekbeli fellendülésének. 1964-ben tért vissza Magyarországra, és 1969-ig az Orvostovábbképző Intézet Ideggyógyászati Tanszékének vezetője volt, amikor is nyugállományba vonult.

Miskolczy Dezső akadémikus ideggyógyász professzor örökre beírta nevét az erdélyi magyar orvosképzés történetébe és a Marosvásárhelyi Orvostudományi Egyetem (MOGYE) történetébe. Ezért méltó lenne és megilletné, ha a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem az ő nevét venné fel.

Mellékletek

1. sz. melléklet

A kolozsvári orvosi kar tanszékeinek és azok vezetőinek névsora (1872–1919)

Államorvostani és Orvosi Rendészeti Tanszék	
Fodor József (1843–1901)	1872–1873
Ajtai Kovách Sándor (1845–1917)	1874–1882
A tanszék ezután a következő két tanszékké vált ketté:	
Törvényszéki Orvostani Tanszék	
	1883–1892+
Belky János (1851–1892)	
(A tanszéket h. tanárként Generisch Antal vezette 1894-ig)	
Kenyeres Balázs (1865–1940)	1896–1914
Demeter György (1875–1925)	1919
Közegészségtani, Orvosi Rendészeti és Állatjárványtani Tanszék	
Rózsahegyi Aladár (1855–1896)	1883–1896+
Rigler Gusztáv (1868–1930)	1899–1919
Általános Kór- és Gyógyszerismeret Tanszék (később: Általános Kór- és Gyógytani és Gyógyszertani Tanszék; utóbb: Általános Kór- és Gyógyszertani Tanszék)	
Ajtai Kovács Sándor (1845–1917)	1873–1874

Közegészségtani, Orvosi Rendészeti és Állatjárványtani Tanszék	
Hőgyes Endre (1847–1906)	1875–1882
Bókai (Bókay) Árpád (1856–1909)	1883–1890
A tanszék 1890-ben osztották ketté, s 1902-ben létesült még az Egyetemi Gyógyszertár.	
Általános Kór- és Gyógytani Tanszék	
Illyefalvi Lőte József (1856–1926)	1893–1919
Gyógyszertani Tanszék	
Tóth Lajos (1856–1926)	1890–1897
Jakabházy Zsigmond (1867–1945)	1913–1919
Ide tartozott az 1902-ben létesült Egyetemi Gyógyszertár is, vezetője	
Issekutz Hugó (1855–1915)	1902–1916
Ferencz Áron	1916–
Állatgyógytani és Állatrendészeti Tanszék	
Mina János (1829–1880)	1875–1880+
Belgyógyászati Tanszék	
Máchik Béla (1839–1879)	1872–1879+
ifj. Purjesz Zsigmond (1846–1918)	1880–1911
Jancsó Miklós (1868–1930)	1911–1919
Bőr- és Bujakórtani Tanszék (1874-ben szervezték a tanszék, megnevezése később: Bőrbetegségek Tanszék)	
Géber Ede (1840–1891)	1879–1891+
(h. tanárként Purjesz Zsigmond (1846–1918)	1891–1892
(h. tanárként Brandt József (1838–1912)	1892–1896
Marschalkó Tamás (1862–1915)	1897–1915+
Veress Ferenc (1877–1960)	1919
Élet- és Kórvegytani Tanszék	
Plósz Pál (1844–1902)	1872–1873
Ossikovszky József (1844–1888)	1883–1888+
Udránszky László (1862–1914)	1893–1909
Reinbold Béla (1875–1927)	1918

Élet- és Szövettani Tanszék	
Török Aurél (1842–1912), (eredeti családneve: P. Thewrewk; 1878-tól a Leíró és Tájébonctani Tanszéket vezeti)	1872–1877
Klug Nándor (1845–1909)	1878–1891
Udránszky László (1875–1927)	1893–1910
Elmekórtani Tanszék	
Lechner Károly (1850–1922)	1889–1919
Gyermekgyógyászati Tanszék	
Generisch Gusztáv (1865–1919)	1917–1919+
Szülészeti Tanszék (1892-től: Szülészeti és Nőgyógyászati Tanszék)	
Maizner János (1828–1902)	1872–1892
Szabó Dénes (1856–1918)	1892–1918+
Kórbonctani Tanszék	
Generisch Antal (1842–1918)	1872–1895
Buday Kálmán (1863–1937)	1896–1913
Veszprémi (Veszprémy) Dezső (1871–1924)	1914–1919
Leíró és Tájébonctani Tanszék	
Czifra Ferenc (1826–1878)	1872–1876
Török Aurél (1842–1912) (eredeti családneve: P. Thewrewk)	1878–1881
Davida Leó (1852–1929)	1882–1919
Orthopéd Sebészeti Tanszék	
Hevesi Imre (1867–1919)	1917–1919+
Sebészeti Tanszék	
Brandt József (1838–1912)	1872–1904
Makara Lajos (1862–1915)	1905–1915+
Szemészeti Tanszék	
Schulek Vilmos (1843–1905)	1872–1873

Szemészeti Tanszék	
Szilágyi Ete (1844–1894)	1875–1894+
Hoor Károly (1858–1927)	1894–1908
Imre József, id. (1854–1945)	1909–1919
Szövet- és Fejlődéstani Tanszék (1893-ban szervezték)	
Apáthy István (1863–1922)	1893–1919

Forrás: GAZDA István: *A kolozsvári orvosi kar tanszékeinek vezetői (1872–1919)* = Emlékezünk Orvosainkra 23., szerk. VINCZE János, Budapest, 2015, 89–92., 134–136.

2. sz. melléklet

A kolozsvári orvosi kar tanszékeinek, klinikáinak és azok vezetőinek névsora (1940–1944)

(az egyetemi évkönyvek kimutatásai alapján)

Agykutató Intézet + Elme és Idegyógyászati Klinika hozzá tartozó tanszék: Elme és Idegyógyászati Tanszék	
Prof. Miskolczy Dezső	1940–1945
Általános Kórtani és Bakterológiai Intézet + Pasteur Kórház hozzá tartozó tanszék: Általános Kórtani és Bakterológiai Tanszék	
Vásárhelyi János	1940–1941+
Putnoky Gyula	1942–1944
Belgyógyászati Diagnosztikai Klinika hozzá tartozó tanszék: Belgyógyászati és Diagnosztikai Tanszék	
Prof. vitéz Kibédi Varga Lajos	1940–1944
Belgyógyászati Klinika hozzá tartozó tanszék: Belgyógyászati Tanszék	
Prof. vitéz Haynal Imre	1940–1945

Bonctani és Tájbonctani Intézet hozzá tartozó tanszék: Bonctani és Tájbonctani Tanszék	
Mihálik Péter	1940–1944
Bőrgyógyászati Klinika hozzá tartozó tanszék: Bőr- és Nemikórtani tanszék	
Prof. vitéz Berde Károly	1940–1944
Egyetemi Gyógyszertár	
Ferencz Áron	1940–1944
Gyógyszertani Intézet hozzá tartozó tanszék: Gyógyszertani Tanszék	
Prof. Méhes Gyula	1940–1944
Élettani Intézet hozzá tartozó tanszék: Élettani Tanszék	
Ludány György	1940–1944
Fül-orr-gégegyógyászati Klinika hozzá tartozó tanszék: Fül-, Orr- és Gégegyógyászati Tanszék	
Prof. Gyergyay Árpád	1940–1944
Gyermekklinika hozzá tartozó tanszék: Gyermekgyógyászati Tanszék	
Móritz Dénes	1940–1944
Kórbonctani Intézet + Törvényszéki Orvostani Intézet hozzá tartozó tanszék: Kórbonctani és Törvényszéki Orvostani Tanszék	
Prof. Haranghy László	1940–1944
Közegészségtani Intézet hozzá tartozó tanszék: Közegészségtani Tanszék	
Lőrincz Ferenc	1940–1942

Közegészségtani Intézet hozzá tartozó tanszék: Közegészségtani Tanszék	
Faragó Ferenc	1942–1944
Az intézethez tartozott Tomcsik József c. egy. tanár is	
Ortopéd- és Gyermeksebészeti Kórház hozzá tartozó tanszék: Ortopédiai Tanszék	
Koleszár László ig. főorvos	1940–1944
Orvosi Vegytani Intézet hozzá tartozó tanszék: Orvosi Vegytani Tanszék	
Annau Ernő	1941–1944
Orvostörténeti Intézet	
vitéz Novák Ernő	1940–1941
Prof. vitéz Berde Károly	1942–1944
Segítő: Jancsó Béla tanársegéd	
Röntgen Intézet	
Prof. vitéz Kibédi Varga Lajos	1940–1944
Gyakorlatvezető: Forfota Erich egy. magántanár	
Sebészeti Klinika hozzá tartozó tanszék: Sebészeti Tanszék	
Prof. Klimkó Dezső	1940–1945
Sebészeti Műtéttani és Urológiai Klinika hozzá tartozó tanszék: Sebészeti Műtéttani és Urológiai Tanszék	
vitéz Novák Ernő	1940–1944
Fogászati Klinika	
Kopár Gerő ig. főorvos vezeti	1940–1944
Tanárok: Novák ny. rk. tanár Höncz Kálmán c. rk. tanár	

Szemészeti Klinika hozzá tartozó tanszék: Szemészeti Tanszék	
Prof. Horváth Béla	1940–1944
Szövettani és Fejlődéstani Intézet hozzá tartozó tanszék: Szövet- és Fejlődéstani Tanszék	
Krompecher István	1940–1944
Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika + Bábaképző Intézet hozzá tartozó tanszék: Szülészeti és Nőgyógyászati Tanszék	
vitéz Páll Gábor	1940–1944

Dr. Gazda István kutatása nyomán

Felhasznált irodalom

- A kolozsvári egyetem története.* <http://bolyai.eu/tortenet.php?m=2>
- A kolozsvári tudományegyetem orvosi karának professzorai 1872–1919*, összeáll. GAZDA István = Emlékezünk orvosainkra 4, szerk. VINCZE János, Budapest, 2010, 65–68. <http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/Green/?subdiv=3&subtopic=304&topic=4>
- ASZTALOS Lajos, PAPP Annamária, 1944. június 2: *Kolozsvár bombázása*, Kolozsvár, 2014.
- BENKŐ Samu: *A kolozsvári egyetemalapítás és az Erdélyi Múzeum-Egyesület*, Erdélyi Múzeum (1997/3–4). <http://erdelyimuzeumfolyoirat.adatbank.transidex.ro/index.php?cid=255>
- Erdély magyar egyeteme: Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története*, szerk. BISZTRAY Gyula, SZABÓ T. Attila, TAMÁS Lajos, Kolozsvár, 1941. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/erdelyi_egyetemi_gondolat.pdf
- FARAGÓ J., INCZE M., KATONA SZ. I., *Emlékkönyv – Ezer éves a magyar iskola. „Az erdélyi magyar felsőoktatás évszázadai”*, Budapest, 1996.
- GAAL György, *A magyar egyetemi oktatás Erdélyben*, Erdélyi Múzeum 1997/3–4. <http://erdelyimuzeumfolyoirat.adatbank.transidex.ro/index.php?cid=256>
- GAAL György, *Egyetem a Farkas utcában: A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*, Kolozsvár, 2001. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/gaal_egyetem_farkas_utcaban.pdf
- GAAL György, *Kis kolozsvári egyetem-történet*, Erdélyi Gyopár (2006/5). <http://www.erdelyigyopar.ro/2006-5/652-kis-kolozsvari-egyetem-tortenet.html>, http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/gaal_kolozsvari_egyetemtortenet.pdf

- GÁBOR Dénes, *Apáthy István élete és munkássága*, Művelődés 59 (2006/14), 25–27.
- GAZDA István, *A kolozsvári orvosi kar tanszékeinek vezetői (1872–1919)* = Emlékezünk Orvosainkra 23., szerk. VINCZE János, Budapest, 2015, 89–92., 134–136.
- Generich Antal emlékkönyv születésének 150. évfordulója alkalmából – Adatok a romániai magyar orvosok és gyógyszerészek munkásságából*, szerk. TANKÓ Attila, PÉTER Mihály, Marosvásárhely, 1994.
- HORVÁTH Andor, *Kolozsvári magyar egyetem: Dokumentumok, viták, vélemények – A palack és a szellem*, Korunk 10 (1999/12), 67–72.
- KARÁDY Viktor, *A kolozsvári egyetem medikusai a magyar orvosi piacon (1872–1918)*, Educatio (2002/2), 237–252. <http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/Green/?subdiv=3&subtopic=304&topic=4>
- Hilda VON KLAUSENBURG, *Magyarellenes atrocitások Erdélyben és Romániában (1784–1956)*, Budapest, 2006. <http://www.corvinuslibrary.com/atroc/klausen.pdf>
- KOSZTA István, *Nem (csak) Erdély volt a tét*, Csíkszereda, 2010. <http://mek.oszk.hu/08900/08999/08999.pdf>
- KOSZTA István, *Mária román királyné párizsi követsége 1919*, Budapest, 2011.
- MAGYARY-KOSSA Gyula, *Magyar orvosi emlékek, I. kötet.*, Budapest, 1929. <http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/08/Magyar-orvosi-emlekek.pdf>
- MAIZNER János, *A kolozsvári Orvos-sebészi Tanintézet Történeti vázlata (1775–1872)*, Kolozsvár, 1890.
- MAKKAI László, *A Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története (1872–1919)* = Erdély magyar egyeteme: Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története, szerk. BISZTRAY Gyula, SZABÓ T. Attila, TAMÁS Lajos, Kolozsvár, 1941, 153–186. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/makkai_kolozsvari_tudegy_tort.pdf
- MAROS Tibor, *Visszaemlékezések a háborús Kolozsvárra I*, Átalvető (2001/37), 20–23.
- MAROS Tibor, *Visszaemlékezések a háborús Kolozsvárra II*, Átalvető (2001/38), 22–26.
- VITÉZ NAGY Iván, *A száműzetés évei Szegeden (1920–1940)* = Erdély magyar egyeteme: Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története, szerk. BISZTRAY Gyula, SZABÓ T. Attila, TAMÁS Lajos, Kolozsvár, 1941, 333–368. <http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/Green/?subdiv=3&subtopic=304&topic=4>
- NAGY Nándor, *Apáthy Istvánról és a Kolozsvári Állattani Intézetéről*, Collegium Biologicum 2, (1998), 91–96. <http://adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf6185.pdf>
- OBÁL Ferenc, *Erdély és az orvostudomány szolgálatában: Emlékeim a kolozsvári és marosvásárhelyi magyar nyelvű orvostudományról (1940–1953)*, Csíkszereda, 2003.
- PATAKI J., *A kolozsvári orvos-sebészi tanintézet és tanárai* = Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből, szerk. Gazda István, Budapest, 2004, 293–309. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/3.4.4/pataki_kolozsvari_tanintezet_es_tanarai.pdf
- PERJÁMOSI Sándor, *Az első magyar Orvostörténeti Intézet megalakulása és működése Kolozsváron*, Erdélyi Múzeum 72 (2010/3–4), 145–162.

- PERJÁMOSI Sándor, *Orvostörténeti kutatások és a tudományos munka a kolozsvári Orvostörténeti Intézetben* = Jubileumi emlékkönyv: Három orvostörténész köszöntése, szerk. KAPRONCZAY Károly, (Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 86), Budapest, 2010, 169–187. <http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/Green/?subdiv=3&subtopic=304&topic=4>
- PÉTERFFY Anna Erzsébet, ifj. SZENTKIRÁLYI István, PÉTERFFY Árpád, *Dr. Péterffy Pál egyetemi előadótanár élete és munkássága 1904–1984*, Orvostudományi Értesítő 83 (2010/1), 76–78. http://www.orvtudert.ro/images/PDF/2010_1/2010_1_16.pdf
- PÉTERFFY Árpád, Péterffy Pál jun., *Prof. Dr. Péterffy Pál (1904–1984)* = Emlékezünk Orvosainkra 2, szerk. VINCZE János, Budapest, 2008, 129–138.
- PÉTERFFY Árpád, *A tordai csata és a Kolozsvári Magyar Egyetem*, Új Kéve 18 (2010/1), 27–30.
- PÉTERFFY Árpád, *Dr. Péterffy Pál emlékére*, Orvosi Hetilap 146 (2005/8) 382–383.
- PÉTERFFY Árpád, *Az erdélyi magyar sebészképzés* = A Magyar Sebészeti Társaság elmúlt tíz éve 2006–2016, szerk. LUKÁCS Géza, Debrecen, 2016, 109–149.
- SIMON Katalin, *Mesterségből hivatás: Sebészmesterek és orvosdoktorok Magyarországon az egységes orvosi képzés bevezetéséig*, Korall 42 (2010), 77–102. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/4.9/simon_mestersegbol_hivatas.pdf http://epa.oszk.hu/00400/00414/00033/pdf/Korall_42_077-102.pdf
- SIMON Katalin, *Sebészet és sebészek Magyarországon (1686–1848)*. Doktori (PhD) disszertáció tézisei, Budapest, 2011. http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/pdf/4.9/simon_katalin_sebeszet_es_sebeszek_moon.pdf
- SZABÓ T. Attila, *A Ferenc József Tudományegyetem építkezéseinek története* = Erdély magyar egyeteme: Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története, szerk. BISZTRAY Gyula, SZABÓ T. Attila, TAMÁS Lajos, Kolozsvár, 1941, 247–268. <http://orvostortenet.hu/tankonyvek/tk-05/Green/?subdiv=3&subtopic=304&topic=4>
- VINCZE Gábor, *Fejezetek a kolozsvári magyar egyetem történetéből* = Uő., Illúziók és csalódások: Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből, Csíkszereda, 225–292. http://www.oocities.org/erdelyilobby/htm/vg_boly.htm